

PAPPAS HISTORIE

Av Julie Kvamme om Elling Kvamme

Pappa var 21 år gammel da krigen kom til Norge våren 1940. Han var student ved det medisinske fakultetet ved universitetet i Oslo og skulle bli lege. Etter hvert ble han involvert i arbeid med illegale aviser. Dette var ganske farlig arbeid for nazistene ville ikke at folk skulle få nyheter fra andre sider enn offisielle, som var veldig "tyskvennlig". Derfor hadde de også inndratt alle radioene folk hadde slik at de ikke skulle kunne høre nyheter fra utlandet, særlig fra England. Men noen hadde gjemt unna radioene sine og hørte de norske nyhetssendingene fra London. Og disse nyhetene ble skrevet ned og kopiert opp i illegale aviser som ble delt ut til folk de stolte på, som igjen leverte dem videre til andre de kjente. Og slik ble nyheter spredd likevel, selv om nazistene gjorde sitt beste for å hindre det.

Høsten 1943 var pappa kommet omtrent halvveis i legestudiet. Han levde vel et liv som studenter flest. Leste og studerte, var interessert i damene og prøvde å få livet til å være så normalt som mulig selv om det var krig i landet. Bortsett fra det farlige arbeidet med avisene var det ikke noe som skilte ham fra de fleste andre studenter. Men det var også mange andre studenter holdt på med illegalt arbeid.

Mye av legestudiene foregår på sykehus hvor de lærer ved å undersøke vanlige pasienter. De har også prøver i fagene på denne måten. *Det kalles "klinikk", og blir som en muntlig eksamen.

30 november 1943 gikk pappa derfor til Rikshospitalet. Det var hans tur til å ha klinikk, og derved få eksamen og karakterer i faget nevrologi. På vei inn på sykehuset var det en han kjente i motstandsbevegelsen som helt umerkelig trykket en lapp i hånden hans. Der sto det: Tyskerne skal arrestere alle studentene, kom deg unna". Pappa ble veldig i tvil om hva han skulle gjøre, men det å ikke møte opp til klinikken var det samme som å stryke i faget. Han valgte derfor å gå inn. Han viste lappen til Professoren og spurte om ikke klinikken kunne avlyses. Nei, sa professor Monrad Krohn, klinikken går sin gang. En stund senere når pappa står fremme foran alle studentene i auditoriet og skal stille diagnosen på en pasient kommer en av sykepleierne inn. Hun sier at tyske soldater omringer sykehuset. Studentene spør da professor Monrad Krohn om de skal avbryte, men han sier at klinikken skal fortsette. Litt etter kommer sykepleieren inn på nytt og sier at soldatene trenger inn i bygningen. Professoren sier likevel at de bare skal fortsette. Men mange av studentene

sniker seg stille ut av auditoriet, en etter en. De som satt lengst fremme kunne ikke det, og ikke pappa som sto helt framme og ble eksaminert. Til sist kom soldatene inn og alle studentene som var igjen ble arrestert. Mange av de som snek seg ut greide å unnsnippe arrestasjonen. De ble hjulpet av sykepleierne og fikk på seg sykehustøy og ble deretter lagt i senger som pasienter.

Men de fleste ble arrestert, nesten 1200 i alt. Alle ble samlet i universitetets aula. De kvinnelige studentene ble plassert på den ene siden av midtgangen og de mannlige på den andre. Etter en stund kom den øverste sjefen for SS, Wilhelm Rediess. Han holdet en tordentale for studentene og sa bl.a at studentene skulle få som fortjent. De skulle bli sendt til en Sonderlager, en spialleir.

Studentene ante ikke hva dette kunne innebære, men forsto at det neppe var et hyggelig sted.

Etter hvert ble de kvinnelige studentene sluppet fri, og de mannlige ble stuet sammen på lasteplanet på åpne lastebiler og kjørt ned til Stavern. Pappa hadde ikke fått mulighet til å ta på seg noe yttertøy når han ble arrestert så han hadde bare den tynne, hvite legefakken. Dette var i slutten av november og han frøs forferdelig på denne kjøreturen.

I Stavern ble de utsatt for mange forhør. Tyskerne prøvde å skaffe seg en oversikt over hvilke holdninger den enkelte hadde og hva de evt hadde gjort av motstandsarbeid. De plasserte også spioner sammen med studentene, unge menn som ikke var studenter men som utga seg for å være det og som ville høre hva de snakket om når de trodde det bare var norske studenter som hørte på.

Etter hvert ble noen av studentene løslatt og kunne reise hjem. Men universitetet var stengt så noe mer studier fikk de ikke gjort da. Universitetet forble stengt resten av krigen.

Til sist var det omkring 650 fanger tilbake. Disse ble delt i to grupper, den ene ble sendt av gårde i 9. desember til SS treningsleiren St. Andreas i Sennheim i Frankrike. Der skulle de indoktrineres og omvendes til gode nazister. Det skulle vise seg at det ikke var så enkelt. Den andre gruppen, som pappa tilhørte ble igjen i Stavern.

7 januar 1944 ble de transportert tilbake til Oslo og lastet om bord i bunnen av fangeskipet Donau. De av dere som har sett Max manus filmen husker kanskje

denne båten fra filmen. Manus og gjengen hans greide etter hvert å senke Donau, men det var senere i krigen.

Pappa fortalte at når de kom ut i åpent farvann fikk de av og til lov til å komme opp på dekk og lufte seg. De sto på dekk og så når båten kjørte gjennom Øresund, det trange farvannet mellom Helsingborg i Sverige og Helsingør i Danmark. De sto i mørket på dekk og så det okkuperte Danmark på den ene siden, alt var mørklagt. Og de hadde det frie Sverige på den andre siden, hvor det lyste fra byen. Det var så nært og likevel så uoppnåelig.

Donau la til land i Polen, i Stettin??? Der ble de overført til tog, stuert inn i godsvogner hvor de måtte stå eller sitte på gulvet. Så startet en lang togreise på mange dager.

Til sist kom de fram til konsentrasjonsleiren Buchenwald. De ble jaget ut av vognene, og fangevoktere ropte og skrek til dem. Los, los., som betyr fort, fort, kom igjen. De hadde schæferhunder som bjeffet og det var ganske nifst for studentene. Nå begynte de virkelig å føle seg som fanger.

De opplevde dette som veldig skremmende.

Så marsjerte de inn gjennom porten og kunne lese teksten på smijernsporten, "Jedem das seine" som betyr noe slikt som " enhver får som fortjent".

De ble fratatt alle klær og personlige eiendeler og måtte gjennom en slags legeundersøkelse hvor de bl.a fikk stukket en spatel inn i munnen for å se om de hadde sår hals. Den samme spatelen ble brukt på alle sammen, og de ble også undersøkt i baken med den.

Så ble alt hår barbert bort både på hodet og andre steder, deretter måtte de dukkes ned i et basseng med illeluktende desinfeksjonsvæske, de ble dyttet under også med hodet.

Etter hele denne prosessen kunne de nesten ikke kjenne hverandre igjen, helt snaubarbert som de var blitt. Til sist fikk de utlevert stripete fangedrakt, en tynn pysjamasliknende drakt i bomull og tresko til å ha på føttene. Dette ble veldig kaldt, husk at dette var i januar og det er kaldt også i Tyskland om vinteren.

Så måtte de marsjere ned til brakken de skulle være og finne seg køyeplasser. De måtte ligge flere i hver seng. På brakka var det en av fangene som hadde vært lengst i leiren som var brakkesjef. Han var en hardbarket type, en tysk kommunist som hadde sittet arrestert i mange år. Han herset med fangene som han ville. Velkomsthilsenen hans til dem var at dere er nykommere, så dere kommer sikkert til å bli sendt til Dora. Studentene ante ikke hva Dora var, men forsto at det ikke var bra.

Dora var en satellittleir under Buchenwald, hvor de produserte V2 raketter inni en gruve i fjellet for at de ikke skulle kunne bombes av de allierte. Det var et svært farlig arbeid der, og det var få som levde lenger enn tre måneder. Dette arbeidet ble ledet av Werner von Braun, en krigsforbryter som aldri fikk noen straff. Etter krigen ble han headhundet til Usa hvor han sto for utviklingen av det amerikanske rakettprogrammet som endte med Apollo serien og månelandingen. Men han hadde mange krigsfangers liv på samvittigheten. Heldigvis ble ikke noen av studentene sendt til Dora.

I omtrent en måned var studentene vanlige fanger i leiren og hadde tøffe vilkår, lite mat og hardt arbeid.

Jeg siterer her fra noe pappa selv har skrevet:

Han skrev dagbok under hele fangenskapet.

"Fangebrakken til studentene var blitt overfylt. Lopper og skitt overalt. Vi klør loppestikkene, det blir verkende byller. En av oss fanger 52 lopper i senga. Det blir ansett som rekordfangsten. Maten består i en slags turnipssuppe, Steckrüben, for det meste vann. Vi er alltid sultne, vi fryser. Opp kl 4.30. Morgen og kveld lange appeller i bitende kulde og sur røyk fra krematoriet. Mange får infeksjonssykdommer og det første dødsfallet inntreffer."

Men så endret situasjonen seg. Det hadde nemlig blitt internasjonalt kjent at studentene var blitt arrestert og sendt til Tyskland. Nøytrale land som Sverige og Sveits hadde kommet med kraftige protester. Dette påvirket også tyske myndigheter, for de ville gjerne stå på god fot med Sverige. Det ble nemlig eksportert masse jernmalm fra Sverige til Tyskland. Jernmalmen ble fraktet fra Kiruna i Nord Sverige og med tog til Narvik, hvor de ble hentet av malmbåter. Dette var viktig for våpenproduksjonen. De kjøpte også kulelager fra Sverige, også det helt vesentlig for våpenproduksjon og derved krigens gang.

Så det kom ordre fra høyeste hold at studentene skulle være spesialfanger og ha bedre forpleining enn de vanlige fangene. Etter dette fikk de lov til å ha sitt eget tøy og de fikk samme mat som SS soldatene. De fikk også lov å motta pakker fra Røde Kors.

Dette gjorde at de fikk nok mat, og de hadde mulighet til å bruke mat til å bestikke brakkesjefen slik at de kunne komme seg utenfor brakkeområdet etter mørkets frembrudd. Deres brakke var nemlig en slags leir i leiren, inngjerdet med høyt gjerde så de ikke skulle ha noen kontakt med de andre fangene. De begynte å organisere et hjelpearbeid for å hjelpe de av de andre fangene som trengte mest til mat, og konsentrerte seg spesielt om å hjelpe barna i leiren. For i Buchenwald var det ganske mange barn, både jødiske barn og

sigøynerbarn. Disse hadde mistet kontakten med sine foreldre og hadde veldig vanskelige forhold.

Jeg har selv truffet en eldre jødisk mann, Robert Büchler, som sa at det var de norske studentene som gjorde at han overlevde. Dette at de hjalp andre med mat og var solidariske gjorde at studentene ble populære blant de andre fangene, noe de selv skulle få god bruk for senere, dette kommer jeg tilbake til.

19 september 1944 ble alle de danske politimennene arrestert, og de ble sendt til Buchenwald. Dette fikk de norske studentene vite om, og de kom i kontakt med danskene. De var i ganske dårlig forfatning en stund og hadde dårlig med mat. Og i motsetning til studentene, som alle var unge og relativt sterke, var dette menn i alle aldre. Særlig de som var eldre hadde det veldig vanskelig i leiren. Men de fikk ekstra mat av studentene, noe som gjorde at det ble sterke bånd mellom disse to skandinaviske gruppene. Begge gruppene var jo blitt kollektivt arrestert, ikke for noe de hadde gjort, men rett og slett fordi de var enten studenter eller politimenn. Etter en tid fikk politimennene også Røde Kors pakker.

I denne perioden hvor studentene hadde bedre vilkår, fikk de også undervisning. Det kom professorer fra Jena universitet som holdt forelesninger for dem i rasehygiene bl.a. Det var viktig for dem at studentene var ariske, noe som nazistene så veldig opp til. De håpet derfor å kunne omvende studentene til den nazistiske ideologien. Noe de ikke lyktes med, verken for denne gruppen som var sendt til Buchenwald, eller de som ble sendt først av gårde fra Norge til Sennheim. Den gruppen fikk bedre forpleining og behandling, men var utsatt for et stort psykisk press. Det ble gjort harde forsøk på å skulle omvandle dem til SS soldater. Men de var sterke, sto sammen og lot seg ikke påvirke. Til sist ga nazistene opp forsøket på å omvende dem til den nazistiske ideologien.

I nabobrakken til studentene i Buchenwald forgikk det uhyggelige ting.

Den ble kalt for **Experimentalbau**, eksperimentbygningen.

Der ble fanger utsatt for såkalte medisinske forsøk. I utgangspunktet friske fanger bla påført flekktyfus. Dette var den gang en dødelig sykdom.

Andre fanger fikk skåret dype snitt i låret, som så ble infisert av sagmugg, jord og annet. Dette gjorde at de døde av blodforgiftning, under sterke smerter.

Dette ble utført av professorer fra Berlin. Pappa var veldig sjokkert over dette.

Tyskland hadde vært ledende i medisin før krigen. Alle lærebøkene pappa hadde var på tysk.

Det foregikk mye i leiren som studentene ikke kunne unngå å se. Det var hengning, skyting, systematisk utsultning av fangene. De så hauger med ekstremt avmagrede lik, stablet oppå hverandre som ved.

Pappa ble tilknyttet patologen og der fikk han se bl.a lampeskjermer laget av menneskehud. Det var fra fanger som hadde fine tatoveringer. Han så også menneskehoder som ved hjelp av en egen teknikk var blitt krympet til størrelsen av en appelsin eller grapefrukt. Det var fullstendig grotesk fordi håret fortsatt var like langt.

24 august 1944 ble Buchenwald bombet av allierte fly. Det var et massivt bombetokt og det ble store skader. Men ingen av bombene falt innenfor selve leiren, så det virket som om de allierte visste at dette var en fangeleir. Men SS blokkene utenfor leiren ble svært skadet, og fabrikkbygningene rett utenfor leirområdet ble jevnet med jorden. Dette var fabrikker som produserte våpen og ammunisjon. Arbeiderne der var fanger fra leiren, og svært mange fanger omkom i dette bombardementet. Dette var en svært varm sommerdag. Medisinerstudentene og blant dem pappa fikk i oppdrag å hjelpe de sårede, og gjorde så godt de kunne men hadde ikke noe utstyr. De kunne derfor ikke gjøre så mye annet enn å prøve å få de sårede vekk fra solskinnet og inn i skyggen. Men veldig mange døde som hadde kunnet vært hjulpet om de bare hadde hatt selv enkelt utstyr. Mange døde av medisinsk sjokk. Det er fordi blodårene utvider seg, noe som er svært farlig for blodet da ikke fyller årene. Dette avhjelpest enkelt ved å gi væske intravenøst, men uten dette dør pasientene. Dette gjorde veldig inntrykk på pappa at de ikke greide å redde pasienter som burde hatt god mulighet til å overleve. Men noen fikk de reddet, og de opprettet et provisorisk sykehus i fangebrakkene de bodde i. Der var det nå litt bedre plass, for en del av de norske studentene var blitt sendt med transport til Sennheim like før bombardementet.

23 oktober 1944 ble resten av studentene, den gruppen pappa tilhørte sendt med godstog tvers gjennom Tyskland og til Sennheim i Frankrike. Dette var nok en del av den opprinnelige planen, meningen var jo at de øvrige nå skulle være overbeviste nazister, og derved ville også den mest gjenstridige gruppen ikke ha noe annet valg enn å bli nazister de også.

Lederen for prosjektet, **Obersturmbahnführer Wilde**, som studentene kalte "Lillegutt" hadde en drøm om å ri opp Karl Johan på en hvit hest i spissen for et opptog av de norske studentene i naziuniformer. De skulle da være den nye eliteklassen i Norge, og kunne overta viktige stillinger i samfunnet. Men slik hadde det jo ikke gått, ingen var blitt omvendt til den nye ideologien. Og når pappas gruppe ankom Sennheim var alle forsøk på hjernevask oppgitt.

De ble derfor satt i arbeid med å grave skyttergraver. Nå var nemlig krigsfronten nokså nær. De allierte hadde for lengst gått i land i Normandie og nærmet seg området. Studentene var derfor veldig raske og effektive når det gjaldt å grave skyttergraver. Den første halve meteren ble raskt gravd. Dette for at de selv skulle kunne ha beskyttelse. For det kom stadig bombefly og de både bombet og skjøt på alle på bakken. For det var umulig fra luften å se forskjell på fangene og soldatene. Fangene hadde nemlig nå blitt utstyrt med soldatuniformer, men uten noen distinksjoner. Men merkelig nok ble aldri skyttergravene særlig mye dypere enn en halvmeter som var til egen beskyttelse. For hver gang vokterne snudde ryggen til så gravde de jorda tilbake i hullene og saboterte derved arbeidet så godt de kunne.

En måned etter at pappas gruppe som de siste kom til Sennheim var fronten kommet så nær, de var nærmest omringet. Så nazistene måtte trekke seg tilbake. Studentene ble beordret ut på marsj og ble fraktet over Rhinen som er grenseelv mellom Tyskland og Frankrike i dette området. Vilde som hadde kommandoen over dem sa gledestrålende at nå var de reddet tilbake "Ins Vaterland", til fedrelandet. Studentene var jo ikke så glade for dette, de hadde begynt å håpe på å bli befridd av de allierte.

Nå ble studentgruppen på nytt delt opp i mindre enheter. En gruppe ble sendt til Freiburg, en ganske stor by i nærheten. En annen gruppe ble sendt til en liten landsby rett ved grensen som heter Burkheim. Pappa var med i denne siste gruppen. Der ble de igjen delt inn i ulike kommandoer, og pappa kom i en kommando som ble satt til å betjene en ferge over Rhinen. Det var ingen broer igjen over Rhinen. Alle fergene var senket bortsett fra denne. Studentene ble fortalt at dette var rent humanitært arbeid med å evakuere flyktninger, men oppdaget fort at de fraktet tyske soldater over Rhinen. Noen av jus-studentene forfattet et skriv hvor de argumenterte for at de som fanger ikke kunne gjøre krigsinnsats og henviste bl.a til Genevekonvensjonen for behandling av fanger. Men dette ble fullstendig avvist av Vilde. De skulle fortsette å bemanne fergen. Derved var de plutselig deltagere i krigen, på tysk side. Dette verken kunne eller ville de gjøre, og de var i en veldig katterpine. Skulle de nekte, og derved sannsynligvis bli skutt, eller skulle de fortsette med fergingen og derved hjelpe de tyske troppene til å samle seg til kamp mot de allierte styrkene. Dessuten var fergen selv veldig farlig. Den var stadig utsatt for bombardement.

Om natten samlet studentene seg til et møte og diskuterte hva de skulle gjøre. Skulle de streike eller skulle de fortsette fergingen. Det var en veldig opphetet debatt, alle risikerte livet ved en streik. Til sist ble det gjort en avstemning og

det var flertall for streik. Neste morgen ved oppstilling ble det dørgende stille når ingen rørte på seg. De sto oppstilt på geledd midt på torget i Burkheim og de ble kommandert til fergekommando. Wilde ble aldeles rasende og andre av soldatene ropte til ham, schiessen Sie, schiessen Sie. Skyt, skyt. Ordrenekt på denne måten var fullstendig utenkelig. Men Wilde våget ikke skyte dem uten å ha fått tillatelse. Han visste jo at det var mektige krefter over ham som bestemte studentenes skjebne, og turte ikke å overprøve dette uten å ha fått godkjenning. Han nøyde seg derfor med å slå en av studentene ned og stengte dem deretter inne. De skulle verken få mat eller drikke. Han prøvde å ringe sine overordnede i Freiburg for å få ordre, men telefonlinjen var ødelagt. Freiburg var nemlig et par dager før blitt utsatt for et kraftig bombardement og hele byen var i ruiner. Tusenvis omkom. Så Wilde måtte sykle til Freiburg for å få beskjed om hvordan han skulle håndtere dette at studentene streiket.

Men etter bombardementet av Freiburg hadde den gruppen av norske studenter som var der gjort en stor innsats for å redde sivilbefolkningen. Mange var skadd og innesperret i sammenraste bygninger. Wildes overordnende ga ham derfor ikke lov til å skyte noen av studentene. Alle skulle imidlertid straffes, og de ble samlet alle sammen på nytt. Og beordret ut på marsj, lange dagsmarsjer gjennom Schwartzwald området. I fem dager marsjerte de, uten å få verken mat eller drikke. Det eneste de fikk i seg var når de i et ubevoktet øyeblikk kunne bøye seg ned hvis de så råtne epler på bakken. Disse spiste de og fikk derved i seg litt væske. Men dere kan jo selv tenke dere, en er ganske desperat etter mat når en plukker opp råtne epler fra bakken i november. Det var heller ikke lov, tyskerne måtte ikke se det. Etter fem dager kom de til togstasjonen Alpirsbach hvor de ble stuet inn i godsvogner og transportert med tog i fire dager tilbake til Buchenwald. I løpet av denne tiden fikk de i alt en liter med tynn suppe. Så når de kom til Buchenwald var de fullstendig utmattet av sult og anstrengelser. Men straffen var ikke over med det. De ble så kommandert til å stå oppreist på appell, dvs stå på geledd på en stor plass, i 14 timer. Fortsatt uten mat og drikke. Jeg tror at dette var ment for at de skulle dø av utmattelse og mat og væskemangel.

Men studentene hadde venner i leiren fra når de var der tidligere, særlig de danske politifolkene. Og de fikk raskt organisert et hjelpearbeid. For innimellom måtte studentene få lov til å gå på do. Og der ventet danskene med mat og drikke til dem. Noe fikk de spist med en gang, og noe fikk de med seg som de gjemte i luen. For nå var det tilbake i fangedraktene, og de hadde fangelue på hodet. Så spredte det seg en hvisking fra mann til mann om at de måtte be om å få gå på do. Slik greide de å holde ut å stå oppstilt så lenge.

Etter dette ble studentene innkvartert i Kleinlager, som var en leir innenfor leiren. Forholdene der var forferdelige og fangene døde ofte raskt. Overalt var det overfylt av folk og sykdommer florerte. I desember 1944 fikk pappa gulsott og ble innlagt på sykestuen. Der delte han seng med en annen fange, en mann fra Romania. De fikk god kontakt og ble enige om å ta kontakt også etter krigen. Dette lyktes faktisk også, men ikke før etter jernteppet var falt på 90-tallet.

Både pappa og Adolf Herko som rumeneren het klarte å bli såpass friske at de kom seg ut igjen fra sykestua. Dette var svært viktig, for de som var for svake ble rett og slett henrettet. Hver dag var det sortering av pasientene: "Selektion". Det var en sortering mellom om de skulle henrettes eller fortsatt få en sjanse til å bli frisk.

Etter en måned i Kleinlager ble studentene tilbakeført til en vanlig fangebrakke og de ble igjen behandlet som vanlige fanger. De fikk på nytt motta pakker.

Krigen gikk nå mot slutten og forberedelser ble gjort for hvordan leiren skulle avvikles. Blant fangene var det dannet en hemmelig motstandsbevegelse som hadde gjemt unna våpen og planla å ta over leiren. Studentene ble bedt om å være leirpoliti etter en evt frigjøring. Det viser jo at de hadde stor tillit blant medfangene. Våpnene var blitt samlet inn og gjemt den august-dagen hvor leiren og våpenfabrikken ble bombet og alt var bare kaos.

Nazistene planla å utslette leiren slik at det ikke skulle være verken vitner eller fysiske bevis igjen. En av planene var å bombe den fra lufta. En annen plan var å sende fangene ut på dødsmarsjer slik at ingen skulle kunne fortelle hva som hadde foregått. Det siste ble dessverre iverksatt. Mange omkom og ble myrdet rett før frigjøringen. Men dette skjedde etter at studentene var sendt vekk fra Buchenwald.

I februar og mars 1945 var det forhandlinger mellom Himmler og den svenske diplomaten Grev Folke Bernadotte. Bernadotte ville prøve å redde ut de skandinaviske fangene og forhandlet med Himmler om dette. Himmler på sin side forsto at krigen gikk mot et tap, og han ville redde sitt eget skinn. Det ble derfor inngått en avtale om at Røde Kors kunne sende busser fra Sverige for å evakuere fanger. Disse bussene ble hvitmalt så de skulle synes fra lufta og ikke bli bombet eller angrepet på andre måter.

Buchenwald ligger langt sør i Tyskland, og det ble bestemt at studentene skulle transporteres til Neuengamme ved Hamburg nord i Tyskland. Der skulle de skandinaviske fangene samles. Så kunne de ble evakuert derfra senere. Studentene ble derfor på nytt sendt på transport. Det var fem norske jøder også som var fanger. Studentene prøvde å sette disse opp på listene sammen med dem så de også skulle få sjansen til å komme seg unna. Dette ble nektet av SS og de fem måtte bli igjen. Dette var en enorm skuffelse for dem og skapte stor bitterhet. Men det var umulig for studentene å få SS til å gi seg på dette punktet.

24 februar 1945 ble studentene stuert sammen i godsvogner for togtransport nordover. Dette var svært farlig for alle tog var bombemål. Og de opplevde mange dramatiske bombardementer.

Det farligste skjedde i Ehrfurt på jernbanestasjonen der. Der sto det flere tog ved siden av hverandre og toget på sporet rett ved siden av fikk en fulltreffer. Også dette toget var fullt av fanger og mange ble drept. Pappa skriver i sin dagbok:

"Stengt inne i godsvognene mens bombene falt. Hoppet på skinnene. Stummende mørkt. Stengt dør. Lå oppå hverandre på gulvet, noen skrek. Så åpnet SS vaktmennene døren og flyktet og vi etter. Løp for livet over vogner og vognrekker. Selv løp jeg over et vogntog i langsom fart mellom lokomotivet og første vogn og ut på et jorde. Skrik og flammer fra nabotoget. Det var blitt truffet."

Også senere var det en svært farlig situasjon. Vognene med studentene innelåst ble koplet til et tog som fraktet ammunisjon. I nærheten av Hildesheim røk koplingen mellom lokomotivet og resten av toget. Lokomotivet fortsatte derfor på egen hånd og vognene ble stående stille. Det ble et bombardement og de kom ut av toget og fikk søkt dekning. På litt avstand fikk de se Hildesheim bli bombet til ruiner.

Litt senere ble lokomotivet som var på egenhånd bombet ved Bremen. Etter fem dager med jernbanen ankom studentene Neuengamme 1. mars. Her var forholdene mye verre enn de hadde vært i Buchenwald. Leirkapoene hadde grønn trekant hvilket ville si at de var kriminelle fanger. Det var mye brutalitet, skrik og slag. Om mulig enda dårligere med mat og mye lus og lopper. Mange fanger i hver seng. Kommandanten var Obersturmführer Thomann, også kalt "Bøddelen fra Lublin".

Røde Kors folk ankom leiren og inspisererte mot slutten av mars og etter det ble forholdene for de skandinaviske fangene vesentlig bedre. Organiseringen av transporten ut med de hvite bussene hadde startet.

20 april ble pappa hentet av de hvite bussene og transportert ut, først til Danmark. 2 mai ble han sendt til Sverige. De var fortsatt internert og følte seg på mange måter som om de fortsatt var fanger, noe som var en stor skuffelse. De fikk god forpleining, men mange var syke. Pappa hadde en plagsom diaré, og han ble veldig slapp.

Så kom frigjøringen, Tyskland kapitulerte. Dette utløste en stor glede, selvsagt. Men studentene var fortsatt i Sverige. Nå brant de etter å komme seg hjem, men det varte og rakk. Først 25. mai kom de tilbake med tog til Oslo. Pappa var da svært spent på hvordan det hadde gått med Norge og de kjente der. De ante ikke noe om hvordan det var i Norge, og de hadde jo sett hvordan Tyskland var blitt bombet sønder og sammen. Lettelsen var stor når de kjørte gjennom Østfoldbyene og oppdaget at de var mer eller mindre uskadd. Stor glede når de ankom den gamle Østbanestasjonen i Oslo og ble gjenforenet med sine kjære. Deretter marsjerte studentene opp Karl Johan til Universitetet. Universitetsrektor Seip holdt en velkomsttale til dem og sa bl.a:” Oslo er nå blitt en vakker by. Ikke en tysker å se.”

Avslutningsvis vil jeg sitere fra pappas oppsummering. Studentene hadde det på mange måter vesentlig bedre enn andre fangegrupper. De skulle i utgangspunktet ikke utryddes, men omvendtes. De ble ikke utsatt for fysisk men derimot psykisk tortur. De fikk tilstrekkelig med mat bortsett fra noen perioder i Buchenwald og under transportene. Derimot opplevde de mer enn tilstrekkelig, særlig etter at SS folkene skjønnte at omvendelse til deres ideologi var umulig og mange plages fremdeles av nattlige mareritt. Det er nærmest uforståelig at ikke tyskerne reagerte med dødsstraff mot ordrenekt ved en rekke anledninger.

Vi hadde den store fordel av at vi utgjorde en homogen gruppe ungen menn, og vi hadde gode ledere. Til tross for det døde i alt 17 studenter under oppholdet i Buchenwald og Sennheim eller kort tid etterpå. Det var en stor påkjenning for oss hver gang en av kameratene døde.

Vi var ingen krigshelter. Vi var vanlige studenter, påtvunget en okkupasjon og et fangenskap. Jeg tror dagens studenter ville ha handlet likedan som oss i tilsvarende situasjoner.